

Független művelődési és helytörténeti havilap
XII. évfolyam 3. (539.) szám
2006. március 17. – péntek

Szerkesztők: Hochbauer Gyula,
Kovács Lehel István

Alapította és szerkesztette (1906–1911):
dr. Fekete Endre és Kiss Béla

• Hochbauer Gyula

Szóbeli emlékek 1848-ról

Anyám mesélte el többször, hogy nagyapja, Veres Szászka Mihály milyen csodás véletlen folytán maradt meg.

A forradalom évében született, 1848-ban. Pólyás gyermek volt, amikor a szülők rémüldözve hallgatták a faluban terjedő hírt, hogy a románok szedik össze és viszik el a fiúgyermeket. Dédnagyapámat egy subába csavarva felvitték a padlásra és a hagymagyújtó kordába dugták el a románok elől. Az egyedül maradt gyermek keserves sírása azonban elárulta hollétét. Felmentek érte és lehozták. Az egyik feldobta a subát a szekérrre s azzal el is mentek. Az ijedségtől megdermedt szülők csak az újbóli gyermeksírára eszméltek fel. A részeg gyermekrablók ugyanis nem vették észre, hogy a gyermek kicsúszott a subából, s ők csak a ruhadarabot dobták a székre.

(Veres András, 1993-ban 67 éves,
Hosszúfalu, Petőfi utca, 39 sz.)

Az 1848-as szabadságharc idején a forróbb időpontokban, amikor hol az orosz, hol a román sepegette végig a falun, a hosszúfalusiak pincékbe bújtak, vagy az erdőbe menekültek. Kikapták a kemencéből még a sültelen kenyeret is és a hátukon vitték az erdőbe.

(Vajda Jánosné, Csabai Róza,
Hosszúfalu, G. Moroianu utca, 94. sz.)

A forradalom alatt az emberek a hegyek felé vonultak. Én ezt nagyanyámtól hallottam.

(Bandi Vilma, 82 éves, Hosszúfalu,
G. Moroianu utca, 157. sz.)

Mikor felmész egészen az erdőn, ott ágazik el a Kőba. Jobbra kell menni. A Cinegeköt most nem találja, mert elbokrosodott, tele van csihánnyal növe. Egészen kinn van a völgynek ahol vége van, a víztől jobbra. Ott patakocskák jönnek le. Ott a völgynek a végiben van a szikla. Rajta írás: 1849. Annak idején Karácsony napján mikor az asszonyok készültek, sütötték a kalácsot, rájuk törtek. A férfiakat, akiket el tudtak csipni, legényt és öregembert, legyilkolták.

A többiek, akik el tudtak menekülni, oda a '48-as kőhöz menekültek. Több napig ott voltak.

(György Papp Margit, 77 éves,
Bácsfalu)

A kerítésre voltak felfeszítve, összeszacsakálva így bajonéttal és mindennel és megsózták a testüket, s akkor oda voltak abba a közös gödörbe temetve. Azután az itteni lakók leöntötték mésszel... Vele szemben az utcának a folytatása megyen a mezőre és annak van egy mélyedése, ahol mindig megállt a sár, a víz. Ennek van egy nagyon érdekes története. Veres...nem tudom pontosan a férfinak a nevét. Nekem elmondta a nagynénje, Tóth Jenő bácsinak a nagyanyja, hogy...

Itt a kertünk végiben létezik egy ilyen bukszus bekerítve egy nagyon különleges valami. Örökké virág nyílik rajta. A bukszus mai napig megvan... Elképzelem, ahogy jöttek a mezőről, ha jól tudom Andrásnak hívták ezzel a Veressel. Akkor megrohanták a románok őket s szembeszúrták s Veres bácsinak bevágták a fejét. Külön volt a testétől. Ő így négykézláb kimászott a sarokig, de ott már elvérzett. Olyan vértócsa gyűlt abba a gödörbe, hogy ez lehet a vérgödör.

Szén bácsit karóba szúrták.

Nem vitték Veres bácsit a temetőbe, hanem elhozták a saját kertjébe és ide temették el.

(György Papp Margit, 77 éves,
Bácsfalu)

A nagyanyámnak volt három lánya és a nagyanyját fenn a padlásról lelőtték, hogy adja oda a pénzt. Amint lelőtték s gyereket is várt, belehalt. Ottmaradt a három árva. Az ő édesanyja 10 éves vagy valahogy így volt, s a mások kisebbek és ő rendezte a gyermekeket. Azt mondotta mindig, hogy a falu legelső asszonyai voltak. Olyan gazdasszonyok voltak mind, hogy ritkaság.

Elmagyarázta, hogy az ő édesanyja mondta, hogy Borcsa pap temette és azt a verset

szavalta el, hogy *Három árva sír magában egy elhagyott sötét szobában.*

(Szén Sándorné, 81 éves, Bácsfalu,
Bolnok utca, 3. sz.)

Mesélték, hogy mikor a volt kultúrotthon alapját ásták, itt a templom mellett, valami koponya került onnan ki, de ennél többet nem tudok itt a kő mellett volt ez.

(Szén Sándorné, 81 éves, Bácsfalu,
Bolnok utca, 3. sz.)

A templom előtt itt Bácsfaluban volt egy nagy kő. Volt egy nagy hársfa mellette. A templom mellett egy szomorúfüzfa a másik bejáratnál. Sokat ott fejeztek le a nagy kőn.

Egy hatalmas nagy szikla. A felső részén van az évszám. Mellette nevek is voltak korommal feljegyezve.

(György Papp Margit, 74 éves,
Bácsfalu)

'48-ban a magyarok a románok elől a Kőbába menekültek. A Bácsfalusiak és a Türkösiek. Simon tanár úr el is vitte a gyermekeket oda, megmutogatta nekik. Jártam én is ott, de fiatal koromban. Egyik felől van a Sipoly, a másikon a Kőba. A Kőba völgyén addig mennek, amíg elérik a követ. Oda fel van írva 1849 ottan felül.

(id. Szász Benedek István, 81 éves,
Türkös, Brassói út, 117. sz.)

1970 és 1985 között május végén, június elején évente egész napos kirándulást szerveztem a tanítókkal a Kőba-völgybe. Mikor egyik gyereknek mondtam, hogy dédnagy-

apád azon a sziklán ült, akkor az (Szabó Mari) elkezdett imádkozni. Mindenik választott egy tőkét s arra ült. Oda tettük a tüzet, ahol a sziklát 1848-as karácsonyi meneküléskor az ő tüzük is füstölhetett. Sütöttük a szalonnát a III. - IV. osztályosokkal. Mindig vasárnap mentünk. Néha a szülők közül is jöttek néhányan velünk.

Engem először Simon András bácsfalusi magyar tanár vezetett. Ő is gyerekekkel volt. Mindig úgy jöttünk a Tizsás alján, ahol a temető volt.

(Erős József, 76 éves, Türkös,
Brassói út, 119 sz.)

Kiss Sándor maroknyi csapata élén hősiiesen védte a tömösi szorost. Ezért a hétfalusiak egy patakot, amely mellett talán Kiss Sándor utolsó hadállása lett volna, *Sándor kútjának, Sándor vízének* nevezték el.

(Gödri János 1993-ban 72 éves,
Türkös, Malom utca, 33. sz.)

Az 1920-as évek közepén a Tömös jobb partján még látszottak a tömösi csata hősi halottainak sírhantjai.

(Hochbauer Ferenccé, Gáspár Sára, 80 éves, Hosszúfalu, G. Moroianu út, 87. sz.)

Az 1960-as évek végén egy kolozsvári illető érdeklődött, hogy a tömösi csatában elhunyt ösét nem a bácsfalusi evangélikus templomkertbe temették-e el?

(Simon András, 81 éves, Bácsfalu,
Brassói út 142. sz.)

• Hochbauer Gyula

Korszerűsítési kísérlet

Az RMPSZ Brassó megyei szervezetének Hétfalusi körzete előremutató együttműködést kezdeményezett, melyben Keresztvár, Tatrang, Zajzon, Pürkerec, Hosszúfalu, Csemátfa, Türkös, Bácsfalu magyar tannyelvű iskolásai vesznek részt.

A kétágú program oktatássúlypontú része a VII-VIII. osztályosokat foglalkoztatja, akik két-két csoportra oszlanak. Egyikben a tehetségfejlesztés, másikban a felzárkóztatás a fő cél a szombatokra tervszerűsített foglalkozásokon.

Az alaptantárgyakon kívül személyiségfejlesztés, sport, szabadidős foglalkozások töltik ki a napokat.

Ebben a programban mintegy 70 diák és 20 pedagógus vesz részt.

A program másik ága közösségfejlesztő hagyományörző. Ez 3 téma szerint különböző korosztályú és számú gyereket von be.

1. A borica-programba a körzet V-es tanulói 6 hét alatt ismerkedhetnek ezzel a hétfalusi szokással. 2 alkalommal a Brassói Néprajzi Múzeum négyfalusi részlegén és a vetélkedő-szerű húshagyó keddi közös tevékenységen. 53 tanuló kapcsolódott be és a táncoktató Taizs Istvánon kívül 7 pedagógus.

2. A március 15-i zárandoklaton a körzet iskolásai mindegy 20 I-IV., 160 V-VIII., 50 IX-XII. osztályos tanuló, 25 pedagógus vesz részt. A zárandoklat megálló: Bodola–Zajzon–Hosszúfalu–Alsözeg–Alsó-Tömös. A résztvevők minden emlékhelyen egy-egy 20 perces közös műsorral, imával, gyertyagyújtással, koszorúzással emlékeznek a szabadságharcra. Ebben az eseményben zárandokhelyek szerint egy-egy lelkész működik közre, a HMMT és Bodolán a helybeli RMDSZ szervezete.

3. Az április 29-re tervezett magyar népmese-maraton megyei rendezvénné bővül a Brassó megyei óvónők, tanítónők/tanítók és magyar szakos tanárok részvételével/közreműködésével, az RMPSZ Brassó megyei szervezetének, a Brassó megyei Néprajzi Múzeum közreműködésével, Both Mária tanfelügyelő és a HMMT szervezői támogatásával.

A teljes program költségvetése 12 000 új lej.

A program magvalósításához a Brassó Megyei Tanács, Négyfalu Municipium Tanácsa, Tatrang Község Tanácsa, Keresztvár Község Tanácsa anyagi támogatását kértük. A helyenként november-december folyamán letett hivatalosan iktatott kére-sünkre eddig sehonnan hivatalos választ

Lapszámunkat a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatta.

nem kaptunk.

Ennek ellenére programunk közel eredeti terv szerint beindult és működik eddigi támogatóinknak köszönhetően: Szakál András alprefektus magánszemélyként 11 000 000 régi lej, Kiss József Tatrang polgármestere magánszemélyként és a Tatrangi Tanács 11 000 000 régi lej, A HMMT 4 000 000 lej (magánszemélyek tavalyi adórész-megajánlásából), A Brassó Megyei Néprajzi Múzeum 4 mikrobuszjárat (Négyfalu-Zajzon-Keresztvár és vissza).

Nálunk okosabb emberek szerint is az oktatás jövője a kistérségek szerinti szerveződés. Ez hangsúlyozottan érvényes a ki-sebbségek, tehát a romániai magyarság oktatására is. A leírt pedagógus-kezdeményezés a jövő próbálgatja. Am ez nem szerencsés. Megfelelő támogatás nélkül olyan zárlat keletkezhet ebben az iskolarendszerben, amely az egész itteni magyar közösség rohamos sorvadásához vezet. Kérjük közösségünk helyi, megyei képviselőit, a tehetősebb vállalkozóinkat gondolkozzanak, hogy mi az ő felelősségük ebben az ügyben. És cselekedjenek közösségi lelkiismeretük szerint. Példa van rá, hogy hogyan: az előző négy év igazolja, hogy Erdély nemcsak más településein tartják fontosnak a gyermeket, hanem itt is.

Március 15 idéni ajándéka

Az idő egyre türelmetlenebbül tolokodik felénk újdonságaival, s az analom mégis már nemcsak a serdülőbb korosztályban a legdivatosabb inger.

A szabadságharc 157 éves utóélete alatt a magyarságban ülepített le annyi tartalmat, hogy mindig korszerű legyen a felidézhető kép, s ne aggódalmaskodjunk az erőltetett külsőségek miatt.

Bizonyára, másféle kötődés ehhez a magyar szabadságharc az idéni március 15-e más elemeit nagyítja társai elé, nekem háromféle örömet hozott:

Egyik, hogy a Hétfalu RMPSZ körzetéhez tartozó magyar iskolások (Bácsfalu, Türkös, Csemátfa, Hosszúfalu, Tatrang, Zajzon, Pürkerec, Keresztvár, Bodola) együtt lehettek pár órát ezen a napon.

Másik, hogy a két újrafelfedezett bodolai 48-as honvédsír hozzájárulhat ahhoz, az eddigi tárgyi emlékek mellett, hogy a kortársaink pontosabb tartalmi kötődéssel viszonyuljanak a szabadságharc értékrendjéhez.

Harmadik, hogy a Disz Tipót igazgató Dávid István jóvoltából a Hétfalusi Magyar Művelődési Társaság 20 darab 48-as vonatkozású szövegezett képpel erősíti a tartalmi kötődést.

• Kovács Lehel István

Erdély 2006

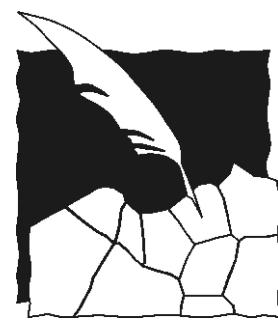
Amint már lapunkban erről bővebben beszámoltunk, a HMMT 2005. szeptember 23–25 között tanácskozássra hívta azoknak a helyi, vidéki és kistérségi lapoknak a szerkesztőit, amelyek rendszeresen közölnek helytörténeti, néprajzi és honismereti témájú írásokat is.

Most, 2006 márciusában, megszületett a találkozó első kézzelfogható – és számottevő – eredménye is. A Négyfaluban megalakult *Írottók Szövetsége* kiadásában, Kovács Lehel István szerkesztésében megjelent az *Erdélyi kalendárium* a 2006-os évről.

„2005 szeptemberének végén a Hétfalu kezdeményezésére létrejött találkozón határoztuk el, hogy közös erővel kiadunk egy olyan népszerű kalendáriumot, amely egyrészt megmutatja: kik vagyunk, mit akarunk, másrészt folytatva a magyar, s ezen belül az erdélyi hagyományokat: olyan évkönyvet adunk az olvasó kezébe, amely közhasznú ismereteket, szórakoztató olvasmányokat egyaránt tartalmaz, ugyanakkor kötődik a társaságunkhoz, amelyhez hozzá tartozik a Bánságnak, Arad vidékének, a Körösök mentének, a Szamos hátságának és Máramarosnak határon innen eső része. Noha elsősorban székegyfalvi, vagy az oda szorosabban kapcsolódó határos vidékek képviselői szerepelnek az első közös fellépést jelentő kalendáriumban, nagyon szeretnők, ha a lista teljesebbé válna már jövőtől.” – írja beköszöntőjében Szabó Zsolt, a Művelődés főszerkesztője.

A kalendáriumban tíz vidék, tíz kistérségi lap mutatkozik be: *Arad, Gyergyócsomafalva, Hétfalu, Lövéte, Nagyszeben, Nyáradmente, Oroszhegy, Szászrégen, Székelykeresztúr*, valamint az Erdélyi terjesztésű *Művelődés*.

A kalendárium önköltségi áron kapható a Hétfalu szerkesztőségében!

Írottók Szövetsége

Hirdetések

A 2006-os évet a Hétfalusi Magyar Művelődési Társaság **Jakab András évvé nyilvánítja és májusban megszervezi a Jakab András emlékkiállítását. Ez úton megkérünk mindenkit, akinek Jakab Andrásal kapcsolatos anyagok vannak birtokában, vegye fel a kapcsolatot újságunk szerkesztőségével.**

Támogassa jövedelemadója 2%-ával a HMMT-t!

Idéntől a jövedelemadó két százalékáig terjedő összeggel támogathatja valamennyi adófizető román állampolgár a civil szervezeteket. A 2005-ben kapott jövedelem után befizetett adó alapján kitöltött űrlapokat május 15-éig lehet benyújtani a helyi adóhivatalhoz.

Az adótörvénykönyv előírásai szerint minden magánszemély rendelkezhet a befizetett jövedelmi adójának két százalékáról és átutalhatja azt, a 26/2000-es rendelet értelmében létrehozott nonprofit szervezetek valamelyikének. Tulajdonképpen – egyébként az államkasszába jutó – pénzüsszeget maga az adófizető irányítja át egy civil szervezet költségvetésébe. A gazdasági szakértők úgy is értelmezik ezt a rendelkezést, mint az állam közvetett támogatását a civil szervezetek számára, amelynek keretében azonban maga az adófizető polgár döntheti el, kit szeretne támogatni.

Azok az adófizetők, akik civil szervezetet szeretnének jövedelemadójuk két százalékáig terjedő összeggel támogatni, március 1-től kérhetik a munkahelyükön az adófizetést igazoló dokumentumot (fisa fiscală). A támogatás lebonyolításához ugyanis nélkülözhetetlen ez az irat. Továbbá ki kell tölteni, a támogatásról szóló 230-as számú szabványkérés, amelyet legkésőbb május közepéig kell benyújtani. Az űrlap a következő oldalról tölthető le: <http://www.doilasuta.ro/download.htm>, vagy kérésre elküldjük a nyomtatott változatot.

A HMMT adatai:

Asociația Culturală Maghiară

din cele șapte sate

CUI: 14314771

Cont bancar IBAN:

RO70BRDE080SV05848600800

Köszönjük támogatásukat!

• Hochbauer Gyula

Szóbeli emlékek 1848-ról

Édesanyám részéről az én nagyapám, született 1842-ben Zágónban, Fazakas Miklós. Ő mesélte édesapáméknak, hogyan toborozták a katonaköteles férfiakat annak hallatára, hogy a hétfalusi csángókat megszállta az orosz hadsereg.

Hozzáteszem, hogy nagyapám 1927-ben született Hosszúfaluban a Tiszpatatak utcában.

A falu öregeitől hallottam, hogy azokban az időkben Olthévíz békés lakosságára tört és a faluban garázdálkodott az Olthévíz-Fogarasi útszakaszon Páró község román lakosainak számos, nemzeti gyűlölettől elvakult tagja. A védtelen falu megsegítésére valahok a közelben állomásozó huszár csapat sietett. A Prókiakat mind lemészárolták, majd az iskola kertjébe temették el őket.

Bereczki Anna, rendes nevén Sipos Anna, előbb Gödri jegyző felesége volt és ő hímezte ki Kossuth halálhírére a leplet és a fejpárnát s tömte ki a türkösi templom udvarán nyíló rózsák szirmaival, amelyeken nyugtatja fejét a nagy vezető

(Köpe György, 1993-ban 70 éves, Hosszúfalu, G. Moroianu utca, 75. sz.)

Domokos László, nagyanyám első unokatestvére, a budapesti fiatalság egyik hangadója először pendítette meg barátai előtt Batthyány Lajos kivégeztetésének tízéves évfordulóján, hogy tartsanak ünnepélyes gyászmisét. 1858-60 között bebörtönözték és embertelenül bántak vele.

(Hochbauer Ferencné, Gáspár Sára, 80 éves, Hosszúfalu, G. Moroianu utca, 87. sz.)

Nagyapám sógora, Szabó József Kossuth-katona volt.

Kossuth elrendelte, hogy egy alapból pénzt osszanak szét a katonáinak. Mivel idő multával a katonák közül egyre haltak meg, a nyugdíj egyre nagyobb lett. Szabó József házat épített a pénzből, mely ma is áll. De pénze még így is sok maradt. Egyre több időt töltött a kocsmákban és részeges lett.

(Köpe György, 78 éves, Hosszúfalu, G. Moroianu utca, 75. sz.)

Az alsótömösi római katolikus kápolna temetőjében a sírásók többször mondták, hogy ott valószínű, hogy tömegsír volt.

(Szente László, 55 éves, a Brassói Bolonyai Római Katolikus Egyházközség gondnoka)

Én is úgy hallottam. Olyan gyermek voltam, ne, s az első osztályt magyarba jártam. Aztán bejöttek a románok... Azért mondják Muszka-asztalnak, hogy '48-ban az oroszok itt voltak. S oda kellett kivigye az ételt mindenki. Tudja-e hol a Muszka-asztal? Oda kellett az ételt kivinni. S ki mit vitt öntötték úgy össze. És ették meg ők (...) Voltak itt egy fél évig. Közben hordozták a gyutacsot. A templomunkat háromszor

égették el. Ezt nekem. A Muszkaasztalra mindenki személyesen vitte ki az ételt. Minden házból, akik ki voltak írva. Csak innen Tatrangról. Zajzonban nem voltak az oroszok, sem Pürkerecen. Ott találkoztak a Muszka-asztal tetejébe. Ott csak az az erdő volt meg, aki most is megvan.

Mikor a románok jöttek be, öksokat öltek meg Tatrangban. A temetőbe temették el őket.

(id. Szász Benedek István, 81 éves, Brassói út, 117. sz.)

Ürmösről az akkori nagyharangot elvették beönteni Gábor Áron műhelyébe, de utóbb visszakerült (...).

Tóth András bácsi mondta, hogy a mieink a faluból menekültek a temető alá az erdőbe.

(... Margit, 43 éves, Ürmös)

Először a hétfalusi csángó szobrot a csernátfalusi temetőbe akarták kivinni a magyarok, miután a románok ledöntötték, de mivel a csernátfalusi temető dombon volt és nem volt hogyan kivinni a szobrot, ezért az alszegi temetőbe vitték.

A Négyfalu főterére újonnan felépített szoborra a magyarok egy rongyos szatyrot akasztottak a katona karjára, benne hideg puliszkával. Melléje táblát kötöttek s ráírták: „Fraților, daci plecați, pe mine nu mă lăsați!” (azaz: „Testvérek, ha elmentek, engem se hagyjatok itt!”). ezért nagy haragra lobbantak a románok és sok magyart elverték.

(Kiss, született Veress Sára, 1993-ban 84 éves, Csernátfalu, Valea Cernatului, 22. sz.)

A húszas évek derekán Négyfaluban is felerősödött a román sovinizmus, ezért ledöntötték a Csernátfalu piacterén álló csángó szobrot. Sipos András hosszúfalusi alszegi evangélikus lelkész megszervezte, hogy az éj sötétjében ökörszekerekkel a műemléket több darabban felhozzák a hosszúfalusi magyar temetőbe, ahol a legnagyobb titokban a temető sarkába, nem messze attól ahová a Véres Karácsony itteni áldozatait hantolták, felállították. 1990-es évek végén egy román sárga festékkel lelocsolta. De két éven belül meg is halt.

(Hochbauer Ferencné, Gáspár Sára, 80 éves, Hosszúfalu, G. Moroianu utca, 87. sz.)

Tőlem tizenöt évvel volt nagyobb a legnagyobb testvérem, és azt mondta, hogy középiskolába jártak Hosszúfaluba. Azt mondta, hogy feltűztük a kokárdát a mejjünkbe s indultunk március 15-ét megünnepelni, már meg nem mondom, Hosszúfaluba, vagy Csernátfaluba, s aszongya szépen a csendörök levették a mejjükből s aszondták menjetek haza. Eztet örökké mondta Kati néni (...) Ő hétben született (...) Ilyen piros csokrociska volt piros-fehér zölddel s mentek nagy büszkén, hogy ők ünnepeljék...na.

Orosz kaland Brassóban

A bécsi „N. FR. Presse”-ban Reiner B., ki nemrég városunkban időzött, csinos visszaemlékezéseket közöl az oroszok magyarországi tartózkodásáról 1849-ben. Eből vesszük át egy előkelő orosz tiszt magyarországi kalandjának leírását.

A mondott tiszt 1847-ben Brassóba érkezett s beszállt a koronához címzett Peresféle fogadóba. A tisztnek tetszett a regényes fekvésű város, tetszett a magyar vendégszeretet, s jó koszt és bor, de még inkább megtetszett a fogadós szép leánya, Peres Sarolta. Az orosz tiszt huzamosabb brassói tartózkodás után elment valahová a Kaukázusba a cserkeszek elleni harcba.

Azalatt pedig nagy volt a búbánat a Peresféle fogadóban. A szép Sarolta elvonult Brassó egyik félreeső utcájába, hol egy szegényes viskóban fiút szült, kinek az orosz tiszt, a gyermek apjának nevét, Arthur nevet adta. Egy szegény székely magára vállalta ugyan a gyermek atyaságát, ezzel azonban az öreg Peres háborúsága s leányának fájdalma nem lett kiengesztelve. A leányasszony annál jobban kesergett, hogy már most fiat is elvesztette.

*

Eljött 1849. A kozákok közeledtek Brassó felé, s az öreg Peresnek, az oroszok közeledtének hírére kalandos ötlete támadt. Hát-ha fölismerné köztük leánya csábítóját! Lóra ült s az oroszok elé ment. Két nap múlva mellén átlöve, holtan hozták vissza Brassóba.

A búbánatos Sarolta elvesztette már apját is.

Újra eltávoztak az oroszok, s a polgári rend valamelyes formája visszatért a zaklatott országra, benne Brassóra. Ekkor a

(Szén Sándor, 81 éves, Bácsfalu, Bolnok utca 3. sz.)

Amikor az 1848/49-es szabadságharc csángó vértanúinak az emlékműve még Csernátfaluban volt, a fiatalasszonyok március 15-e alkalmából lementek az emlékműhöz és elénekelték a „Talpra magyart!”

Akkor az emlékmű körül deszka volt.

(Bartos Király született Jónás Sára, 91 éves, Csernátfalu, Brassói út, 76. sz.)

Az alszegi temető kertjén belül körben a hársfák a forradalomban elesettek emlékére voltak ültetve. Összesen 51 volt.

(Köpecsiri András 1993-ban 64 éves, Hosszúfalu, G. Moroianu uca, 186. sz.)

Azt az 51 hársfát az 51 csángó vértanú emlékére ültették, kik 1936-ban konfirmáltak. Az előttünk levő konfirmandusok a bejárathoz ültették a két fűzfát. A hársfákat az emberek kérésére vágatta ki a presbitérium, mert ősszel a lehulló levelek megtöltötték a sírokat. Mán több mint tíz éve.

(Kalit Mihály, 1993-ban 76 éves, Hosszúfalu, Petőfi utca, 21. sz.)

Szoktunk volt menni a magyarvárhoz is.

mély gyászba borult Satolta Fabricius bíró, és Maager Károly kereskedő kíséretében megjelent a helybeli református papnál s a két tanú kezességére hiteles okmányt állítottak ki, hogy a kis Arthur a csábító orosz tiszt fia. Ez okmánnyal kezében s a pár éves Arthurkával ölében a szegény Sarolta útnak indult Oroszországba, hogy a gyermek atyját felkeresse. A szerencse kedvezett neki: megtalálta a tisztet, s megtalálta a becsületes tisztnek szívét is. Az orosz nőül vette a sok csapást ért magyar leányasszonyt, gyermekét pedig törvényesítette.

*

A szülők rég elhaltak már, Arthur, a gyermek felnévedett, visszatért hazájába s ma a közös hadsereg egyik érdemes orvosa.

(Az aláírás nélküli cikket a Brassó 1888-as évfolyamának 461. oldaláról tallóztuk. / Hochbauer)

*

Egy adoma és egy szólás két ötödikes füzetéből

Apukám azt mondta, hogy az ő apukája a huszárságnak adott egy lovat s mikor visszakapta a ló tudott táncolni, vagyis szépen ment a zene hallatára. Mikor egyszer jöttek haza a mezőről, a ló meghallotta a fúvószenekart és elkezdett szépen táncolni.

(Székely András, 42 éves)

*

Nekem mondta tatám, hogy az ő idejében volt egy juhász, akinek volt egy som pálcája amivel megcsapdosta a hátát ha rosszakodott. A juhász így fejezte ki magát, hogy: „Vetek egy somot a hátadra.”

(Ráduly Gyuri, 57 éves)

Nagybácsim befogott a szekérba mikor jöttek haza valami bukaresztiek s mentünk mind cakkon-pakkon...kirándulni.

(id. Szász Benedek István, 81 éves, türkösi, Brassói út, 117. sz.)

A Malom-dombon ott volt a fűrész. A fűrészről felfelé mikor én gyerek voltam volt egy szál fenyves. A Malomdomb legelő volt. A fűrészszel szembe a Csirszka. Felfelé a völgyek ágaznak el. Jobbról a Sipoly völgye a létrák felé, baloldalt a szekérúttal ki a havasra. Az előtte levő völgy baloldalt a Kőba. Fenebb van egy erdész épület. Ezen alól van egy másik út baloldalt, a Pozsár-völgye. A Pozsár-völgye előtt tartottak majálisokat a Kossuth-ligeten. Inkább a hétfalusiak. Hogy mikor, azt az idő mondta meg, mikor jó idő volt. Az utolsókat '38-'39-ben tartották. A háború után nem volt.

(... István, Türkösi, Brassói út, 129. sz.)

1981-'82-ben Raul Ilonka hosszúfalusi tanítónő mondta, hogy a mi iskolásaink közül Bálint Zoltánék, 4-5 gyerekkel Halottak napján jön a hősök sírjához (a „csángó szoborhoz”) gyertyát gyújtani.

(Erős József, 76 éves, Türkösi, Brassói út, 119. sz.)

Midőn az EMKE közgyűlése vasárnap befejeztetett, Csernátfalú főtere már zsúfolva volt nézőkkel s főleg a házak ablakából kellemesen vegyültek a szép női arcok a nemzeti színű zászlók közé. Tizenegy órakor kezdődött a tíz falu küldötteinek felvonulása, mindegyik küldöttséget csángó díszben felöltözött leányok s 10 községek által a szoborra küldött díszes és gazdag szalagokkal ellátott koszorúkkal. A szobor körül felállított négyszög padok a vendég hölgyek részére voltak fenntartva, ezek háta mögött állottak a fiatal csángók egy valóságos zászló-erdő közepette. A szobor mellett az EMKE tagjai és a tíz község küldöttei foglaltak helyet. Röviddel 11 óra után megjelent egyleti zászlója alatt, elnökével élén, a brassói magyar dalárda, elfoglalva a részére a szobor jobb oldalán fenntartott helyet, a szobor bal oldalán pedig a négyfalusi dalárda helyezkedett el. Közvetlen a szobor mellett négy nemzeti öltözetben lévő csángó állott. Az ünnepélyt a brassói magyar dalárda nyitotta meg Kőlcsey Himnuszával, mialatt a szoborról a lepel lehullott. Erre Kiss Árpád lelkész úr egy mindenki szívét áthatott alkalmi imát mondott el, és egyúttal egy programon kívüli alkalmi beszédet is tartott, melyben a nap jelenőségét és a szobor jelét ismertette és mint a szeretet és kegyelet jelét mutatá azt be. Kiss Árpád úrban oly jeles szónokot volt szerencsénk megismerni, kire nemcsak Csernátfalú községe, de az ország bármely városa büszke lehetne. Beszéde felvillanyozta a nagyszámú hallgatóságot. E jeles beszédet követé a négyfalusi dalárda által énekelt *Fohász*, melynek szerzője Kovács Mihály úr. Most következett az ünnepély fénye, mert emelvényre lépett az ősz, de mindig fiatal Koós Ferenc kir. Tanácsos tanfelügyelő, a csángó szobor felállítója, illetőleg megteremtője. Tudjuk, hogy mennyit fáradozott e szobor létesítése körül, tudjuk, hogy mily munkájába került, az eddig bejött költségek akadozás útján történt beszerzése és tudja minden ember, hogy egyedüli és legnagyobb óhaja volt a csángó szobrot látni. Nem hiába imádják őt a csángók és nem ok nélkül hívják őt a csángók atyjának, – megérdemli nemcsak tőlük, hanem részünkről is a legnagyobb tiszteletet és hódolatot és a késő utódok is áldani fogják a csángó szobor megteremtőjét. Nem is látuk soha ily lángoló arccal, ily örömtől duzzadó kebelrel, csillogó szemekkel, mint ez alkalommal, midőn sikerült neki szíve legnagyobb óhaját beteljesülve látni. Felállott egy emelvényre és eredeti élő szimbólumképen kézen fogott egy csángó atyánkfíát, tartva a következő emlékbeszédet:

A Gondviselés kifürkészhetetlen titka az, hogy az emberiség tökéletesítését célzó nagy eszmék diadalmát csak vértanuk sírján lehet megünnepelni. A történelem szakadatlan láncolata hirdeti ezt

A hétfalusi csángó-magyar népnek is

• Brassó, 1891. évi 38. száma

A csángó vértanuk szobra

vértanukat kellett a haza oltárára adni, hogy százados szolgaságának pusztájából a szabadság földére bejuthasson.

A mi a magyar hazában általánosan, itt részben történt meg 1848-ban. A magyar szabadság proklamálva lett március 15-én, de ezt az örömnapot még abban az évben irtóztató véres napok követték. Vérözönben úszott a magyar szent haza, kilenc oldalról lett egyszerre megtámadva, s hogy a támadás annál irtóztatosabb legyen, a legnagyobb csapás is megtörtént: polgárháború is dúlt, pusztított e szegény hazában, kelettől nyugatig, északról délig. Milyen rémítő napok voltak azok, midőn a haza polgárainak egy része édes anyjuk, a magyar haza és annak alkotmányos szabadsága ellen emeltek fel testvérgyilkolásra munkás kezeiket!

Itt ismét beteljesedett Kőlcseynek szózata:

„Hányszor támadt tán fiad,
Szép hazám, kebledre,
S lettél magzatod miatt
Magzatod hamvvedre.”

Kijutott a véres áldozatból a hétfalusi csángó-magyaroknak is. Ők is kitörő örömmel üdvözölték a magyar szabadság nagy napját, március 15-ikét. Volt is okuk rá, mert ez a nap vette le róluk ama rabláncokat, melyeket több száz éven át hordozni kénytelenek valának. A láncok lehullottak, őket is szabadokká nyilvánította a haza alkotmánya, de a szabadságnak ára is volt, és ők ezen árat is lefizették.

Midőn elhangzott gróf Batthyányi Lajos első magyar miniszterelnök ajkairól az a rémes jelszó, hogy: „A haza veszélyben van”, megértették e szózatot ők is. Mint egy férfiú állott fel a 10 csángó község és képviselőket küldöttek az agyagfalvi székely nemzeti gyűlésre és ott örök hűséget esküdtek a koronás királynak, a magyar szent hazának és a magyar alkotmánynak. A magyar történelem az ő dicsőségükre jegyezte fel egyik lapjára ezen lépésüket; de ennek a dicsőségnek csak is a rákövetkező irtóztató szenvedések adták meg a valódi nagyságot. „A szenvedésnek nagymértékben megvan az a tulajdonsága, hogy felmagasztal, megdicsőít.”

Aki nehéz kísértetekben (értsd: megpróbáltatásokban) bátran bír túrni, szenvedni, meghalni, azt az utókor szemében tisztelet gerjesztő nimbusza övezi. A tíz magyar falu Agyagfalvára küldött képviselői is nemskára elmondhatták Boethiussal: „Isten és a börtön tettek azzá, amik vagyunk”, igaz, hű magyar hazafiak. Ők amott a sötét börtönök fenekén, testvéreik itt a védtelen falvakban, ezer meg ezer ellenség által körül fogva, üldözöttve, lángtenger között állva, egy percre sem feledték el, hogy ők magyarok.

Meghaltak, elvéreztek 1848-ban községeinkben és 1849-ben a szépmezői és a mundrai ütközetekben, mint honvédek az ellenség csapásai, golyói alatt, de csángó-magyart az ellenséghez szegődni senki sem látott. Vész és viharban tűnik ki a százados cserfá ereje; megrázza, megrongálja ágait a vihar, de a törzs áll a viharban is rendületlenül. Ilyen volt a maroknyi csángó-magyarok is a vész, a megpróbáltatás napjaiban. Képviselői a börtönben sínylődték, ő maga átvonult a vér- és tűzkeresztségen, de csak azért, hogy annál magyarabb maradjon. A vihar megtépte, de a tűz és vér megtisztította. Milyen tiszteletre méltó látvány a nép magatartása a vész ama rémítő napjaiban! Hazafisága rendületlen mint a Nagy-kő-havas, mint a Csukás égbe nyúló bércei. Ilyen nép kellett a Tömös és Ósánci szorosok védelmére, mely nem alkuszik, felteszi fejére a töviskoronát, vére patakként ömlik, s mégsem jajgat, mert tudja, hogy a vértanuk véréből még különb hősök fognak támadni, mint ő maga volt. Nem szülnék e havasok gyáva galambokat. Tudták régi királyaink, hogy kiket telepítenek ide a szorosok védelmére. Nem romlott el szíveikben a tiszta székely vér. Nem felejtették el soha székely eredetüket. Azért siettek ott újabb nemzeti gyűlésre, azért tettek ott újabb fogadalmat, esküdtek a király, a haza és az alkotmány iránt újabb hűséget, megtartván azt mindhalálig, mégpedig a vértanúság haláláig.

Mit dicsőít itt a csángó szobor mától fogva századokig? A rendületlen hazaszeretetet. Azt mondja a csángó-magyaroknak: „Nem hal meg végképpen, aki a hazáért vérzik el, sőt örökre élni fog emlékezete a hálás utókor szíveiben.” E szobor az ő szilárdságával jelképe a koronás király, a magyar haza iránti rendületlen hűségnek. E szobor a kegyelet oltára lesz mától fogva azok drága emlékezetének megőrkítésére, akik inkább meghaltak, mintsem hazafiságukat megtagadják. !9 csángó-magyar, egy ev. ref. és egy ágostai hitű magyar lelkész, u. m. Sükösd Sámuel és Szász György, s összesen 51 vértanú porai pihennek öt csángó község különböző temetőiben, kik a haza iránti hűségüket vérükkel pecsételték meg. Nem háborgatjuk meg áldott poraikat, de a szétszört csontok e szoborban ismét életre keltek.

Kegyeltünkhöz, mellyel emlékeztetik iránt viseltetünk, tiszteletünk csatlakozik. A jelen és az utókor tiszteletben fogja itt tartani ezt a vértanuk emlékezetére emelt szobrot, s midőn ezt fogja tenni, önmagát fogja megbecsülni.

A haza- és szabadság szeretetet olyan erény a daróc alatt is, mint a selyem ruha alatt. Ne hallgassunk az irigységre, mely

így fakad ki e szobor látására: „Hiszen csak falusi emberek, csak egyszerű csángók voltak!”

Éppen ezért, mert egyszerű emberek voltak, kevés műveltséggel bírók és a szíveikben mégis meg tudták őrizni a haza iránti hűséget és szeretetet, éppen azért érdemelték ki ezen emléksobrot. A hazaszeretet erénye éppúgy tiszteletre méltó a népénél, mint a palotákban [...] tekintetek le ma a dicsőség örök hazájából, ti halhatatlan vértanúi a hétfalusi csángó-magyaroknak s örvendeztetek még egyszer fiaitokkal, unokáitokkal e nagy napon, melyet emléketeknek szenteltünk! Ti hívek voltatok a magyar szent hazához a vértanúi halálig, ők híven őrzik emléketeket mindaddig, míg csángó-magyar szót és dalt fognak visszhangozni e büszke bércek.

A szobor a béke oltára is. Emellett nyújtunk szinte békejobbot azok utódainak, akiknek szülei nekünk ezt a kegyeletes napot szerezték. Úgy akarta a Gondviselés, hogy a Golgotán át érjenek vértanúink az olajfák hegyére, honnan az út a mennybe vezet.

„Istentől jön a zivatar, / És Isten mindig jót akar.”

Csángó szobor, te drága kincse mától fogva a hétfalusi csángó-magyaroknak! Légy megáldva Istentől, hogy lehess e népnél tűzoszlopa a hazaszeretetnek, oltára a kegyeletnek, jelképe a békességnek és testvéri egyetértésnek.

Istennek legyen hála, hogy „Új nap fényle reánk, annyi veszélyek után” s hogy: „Él a magyar, áll Buda még!” A múlt csak példa legyen most.

S égve honért, bizton nézzen előre szemünk.

Szűnni nem akaró taps követé a fiatal hévvel és benső meggyőződéssel előadott kitűnő beszédet, mire a brassói magyar dalárda Egressy Szózatát éneklé. Ezek után János Lajos szavalta el újabb remekművét [...] Erre a szobor megkoszorúzása következett. A tíz falu és a Brassó megyei tanítótestület által küldött drága és díszes szalagokkal ellátott nagy koszorúkat helyezték el a szoborra. Azonkívül azonban az egyes faluk még külön is küldöttek számos koszorút és csokrot, úgy hogy a koszorúkkal és csokrokkal 10 szobrot is el lehetett volna fűdni. Végül a négyfalusi dalárda egy Riadó éneklésével befejezé a mindenik jelenvolt szívébe örökre bevészt szép nemzeti ünnepélyt, és ma ott díszleg a csinos szobor Csernátfalú piacán. Az ünnepély után társas ebédre gyűlt az ünneplő közönség, melyen részt vett dalárdánk is. Hogy hazafias felköszöntőkben nem volt hiány, hogy a dal fűszerezte az ebédet és hogy az ünnepély rendezésére és a közreműködőkre, de főleg Koós Ferenc kir. Tanácsos tanfelügyelő úrra több kitűnő tósztt mondatott, fölösleges mondanunk.

